

Voorstelling rapport OKANS

OBPWO onderzoek

Commissie Onderwijs – Vlaams Parlement

29 juni 2017

Universiteit Gent – Universiteit Antwerpen – KU Leuven

- Situering
- Onderzoeksopzet
- Wat leert de literatuur?
- Belangrijkste bevindingen uit het onderzoek
- Aanbevelingen

Situering

Situering

- Evaluatieonderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs
 - Geen effectiviteitsonderzoek!
- Tweeledige doelstelling van onthaalonderwijs
 - Zo snel mogelijk Nederlands leren gericht op integratie in het Vlaamse onderwijs
 - Het proces van sociale integratie en participatie in de Vlaamse samenleving bevorderen
- Periode september 2014 – augustus 2016
 - ⇒ Onderzoek uitgevoerd vooraleer toename instroom ('vluchtelingencrisis') voelbaar was in scholen
 - ⇒ Maar bevindingen relevant! Cfr. Parallellen met recent onderzoek, bv. Maurice Crul (febr. 2017)

Onderzoeksopzet

Onderzoeksopzet

- Huidige regelgeving meer dan 10 jaar in voege, heel wat knelpunten
 - Draagkracht van de scholen onder druk
 - OKAN-IIn stromen door naar beperkt aantal studierichtingen
 - Hogere ongekwalificeerde uitstroom, meer zitten blijven dan reguliere leerlingen
 - Scholen: moeilijk om expertise op te bouwen
 - Gebrek aan gegevens voor monitoring schoolloopbanen AN(VLOR, 2013)
- Overheid onvoldoende zicht op
 - Aanwending van de middelen
 - Organisatie van onthaalonderwijs op schoolniveau, concrete schoolpraktijken
 - Impact van onthaalonderwijs op schoolloopbanen van AN

Onderzoeksopzet

- 3 clusters van onderzoeksvragen
 - Verloop van de schoolloopbanen van AN in BaO en SO
 - Inzet van de middelen voor organisatie in scholen & concrete praktijken
 - Profielen van schoolpersoneel (leerkrachten, vervolgschoolcoaches)
- Vijf onderzoekslijnen (verder bouwend, triangulatie en verfijning):
 - Literatuurstudie
 - Reconstructie schoolloopbanen (secundaire analyse databanken Min. Onderwijs)
 - Online survey (representatieve steekproef) BaO en SO
 - Casestudies in 5 basis- en 5 secundaire scholen
 - Seminar met nationale & internationale experts

Wat leert de literatuur?

Relevante inzichten

- Effectief Onthaalonderwijs:
 - In Europa (aparte doelgroep, systeemkenmerken, maatregelen)
 - in Vlaanderen (aanwezigheid, doorstroom, attestering)
- Drie elementen belicht voor nieuwkomers:
 - taalvaardigheid,
 - sociaal-emotioneel welzijn,
 - diversiteit en participatie

Onthaalonderwijs in Europa (2013)

- 5 modellen beoordeeld, gunstige factoren:
 - Schoolsysteem en monitoring
 - Geïntegreerd nieuwkomerbeleid in algemeen leerlingenbeleid
 - Vermijden van schoolse segregatie
 - Uitstellen van tracking
 - Schoolautonomie
 - Monitor onderwijsresultaten
 - Specifieke maatregelen:
 - Talige ondersteuning
 - Academische ondersteuning
 - Ouderondersteuning
 - Aandacht voor diversiteit en participatie (voor leerlingen én leerkrachten)

Onthaalonderwijs in Europa (2013)

- 5 modellen beoordeeld, gunstige factoren:
 - Schoolsysteem en monitoring
 - Geïntegreerd nieuwkomerbeleid in algemeen leerlingenbeleid
 - Vermijden van schoolse segregatie
 - Uitstellen van tracking
 - Schoolautonomie
 - Monitor onderwijsresultaten
 - Specifiek maatregelen:
 - Talige ondersteuning
 - Academische ondersteuning
 - Ouderondersteuning
 - Aandacht voor diversiteit en participatie (voor leerlingen én leerkrachten)

Onthaalonderwijs in Vlaanderen (Agodi, 2013; 2014)

Problematisch:

- Afwezigheden
- Doorstroom:
 - $\frac{1}{4}$ opnieuw OKAN,
 - $\frac{1}{3}$ 1ste graad,
 - in 2de en 3de graad: meerderheid BSO
- Attestering: 59,1%

Effectief onderwijs aan nieuwkomers

- Klaspraktijk: klimaat, verwachtingen, instructie
- Maatwerk: behoefte van de leerder
- Expertise behouden: momenteel moeilijk
- Nascholing: momenteel weinig

PLUS: ondersteuning op vlak van:

- taal,
- socio-emotioneel welzijn,
- participatie en diversiteit

Taal: een bepalende factor

- Leren in een tweede taal
- Informele taalvaardigheid <> academische taalvaardigheid + vaktaal

Nodig:

- Interactie: taalaanbod, taalproductie en feedback op de talige output
- Balans tussen expliciete aandacht en impliciet, informeel leren van taal
- Aandacht voor Individuele verschillen

>> taalbeleid

Sociaal-emotioneel welzijn: een kwetsbare doelgroep

- Veilige schoolomgeving, betrokkenheid en ondersteuning op school
- Goede kennis van mogelijke problemen
- Bedachtzaam toeleiden naar professionele hulp
- Inclusieve, holistische leeromgeving: met ouderbetrokkenheid

Participatie en diversiteit

- Participatie aan de samenleving (vrije tijd, buurt, sociaal netwerk)
 - Positieve invloed op schoolsucces
 - Via effectieve en authentieke deelname op school (inspraak & interactie)
- Diversiteit in leren
 - informeel, alledaags leren vervlechten met formeel leren
 - Belang van de organisatiecultuur: dialoog en onderhandeling
 - Leren als levenslang en continu proces
 - Heterogeniteit benutten
 - Diversiteit als 'asset' ipv te sterk deficitdenken

Belangrijkste bevindingen

Schoolloopbanen: basisonderwijs

- Op leeftijd?
 - ongeveer 50% 1 jaar achterstand bij instroom
 - Aantal stijgt, behalve voor 6de LJ
 - Afweging welbevinden (op leeftijd) – schoolse TVH en WBV (1 jaar achterstand)
- Doorstroming na het onthaaljaar
 - Kleuter: $\frac{3}{4}$ stroomt door naar het 1ste LJ
 - Lager (1 jaar achterstand): 80% tot 86% stroomt door naar een hoger LJ
 - Lager (op leeftijd): 66% tot 75% stroomt door naar een hoger LJ
 - Zittenblijven vermeden met oog op WBV
- Zittenblijven: grotere kans als
 - Jongen
 - Leerjaar na het onthaaljaar = 4^{de} LJ
 - Met moeder met lager opleidingsniveau,
 - Op leeftijd ingestroomd

Schoolloopbanen: overgang lager-secundair

Algemeen: moeilijke situatie van AN van 11, 12 jaar.

Meteen doorstroom naar het secundair vanuit:

- 53 -66%: Zesde LJ
- 22-29%: Vijfde LJ (B-stroom, op basis van leeftijd)

Doorstroom naar:

- Beperkt (30-15%): A-stroom
- Veel (18-40%): OKAN
- Veel (+-50%): B-stroom

Verdere doorstroom voor nieuwkomers uit basisonderwijs:

- 17-28%: zittenblijven na B (50% hiervan 'stroomt op': naar A)
- 28-12%: C-attest (voornamelijk na 1B)

Schoolloopbanen: secundair onderwijs

DOORSTROOM binnen secundair onderwijs

- +50% extern (niet binnen de OKAN-school)
 - 34-42% naar 1ste graad: voornamelijk 1B of 2BvL
 - 29-41% naar 2de graad:
 - voornamelijk Bso (verzorging-voeding; basismechanica)
 - lichte stijging TSO (sociale en technische wetenschappen; handel)
 - Intern/extern de OKAN-school:
 - intern: vaker 1ste graad
 - extern: vaker BSO/TSO
 - Groter waterval-effect dan bij niet-OKAN-IIn: 20% ASO -> TSO/BSO (<> 10% niet OKAN)
- = na Okan vaak trajecten ter voorbereiding van arbeidsmarkt

Schoolloopbanen: secundair onderwijs

SCHOOLSE ACHTERSTAND

Grotere kans op schoolse achterstand na OKAN

- 31%-42%: 1 jaar
- 43-34%: 2 jaar
- 24-19%: 3 jaar

Grotere kans op zittenblijven één jaar na OKAN:

- 13% in 1ste graad (<> 1-3% niet-OKAN)
- 20% in 2de graad ((<> 5-7% niet-OKAN)

Schoolloopbanen: secundair onderwijs

ATTESTERING

A-attest

- 70%: A-attest (<> 85% niet-OKAN)
- Aantal A-attesten in stijgende lijn

Struikelblok: 2de graad ASO-TSO:

- 50% A-attest (<> 80-90% niet OKAN, afh. van richting, jaar)

Schoolloopbanen: secundair onderwijs

SAMENGEVAT

Okan leerlingen hebben een grotere kans op

- Instroom in een groep leerlingen die jonger is
- Zittenblijven/B-attest (verplicht veranderen van onderwijsvorm)

! Ondanks

- de initiatieven naar goede oriëntering vanuit OKAN
- de tevredenheid van OKAN, leerlingen en ouders over oriëntering

Organisatie van het onthaalonderwijs: basis

- Kleine aantallen AN
- 2/3 start in een reguliere klas
- 4/5 semi-geïntegreerd: ook stuk aparte onthaalklas
- Nadruk op welbevinden en zelfredzaamheid
- 10% zonder aanvullende AN-lestijden (te klein aantal nieuwkomers)
- Flexibele inzet van uren, middelen ter ondersteuning: SES-uren, externe fondsen
- Onthaalonderwijs ingebed in regulier onderwijs: overleg, contacten lln, locatie
- Aandacht voor taalbeleid (maar niet steeds geëxpliciteerd), communicatie ouders
- Variatie in: omgaan met thuistaal, toeleiding naar vrijetijd, diversiteitsbeleid
- Geleidelijk opgaan van AN-leerlingen in reguliere werking, maar 1 jaar is onvoldoende
- Individuele handelingsplannen voor AN-leerlingen voor wie nodig

Organisatie van het onthaalonderwijs: secun

- OKAN-scholen met meerdere OKAN-klassen: doorgaans +50 lln
- Niveau-indeling: vooropleiding, tests, alfabetisering, leerpotentieel
- Verschillen binnen groepen groot, differentiatie nodig
- Nuances: Indeling flexibel over het jaar, instroomklassen voor latere instroom
- Extra aandacht: niet-begeleide minderjarigen, toename analfabete en zwak-gealfabetiseerde nieuwkomers
- Variatie inzet middelen: leerkrachten+ vervolgschoolcoach +coördinator (+ leerlingbegeleider)
- Minder ingebed, minder geïntegreerd (<> basisonderwijs):
 - OKAN beperkt aandachtspunt op personeelsvergaderingen
 - Weinig contact OKAN-lln met regulier
 - OKAN vaak op andere locatie
 - Weinig samenwerking vrijetijd, buurt, wijk
- Sterke focus op Nederlands (<> thuistaal)
- Nadruk op doorstroom (1) aanvankelijk: zelfredzaamheid en integratie, (2) schooltaal, hoger abstractieniveau
- Eigen materiaal voor lessen en evaluatie (ontwikkelingsdoelen erg abstract voor alle lkr)

Personeel: basisonderwijs

- + 50%: 1-3 AN-IIn; 40%: 5 of meer AN-II,
- Focus op cogn & academische vaardigheden, individuele begeleiding, minder aandacht voor informeel leren, beperkt: toeleiding vrijetijdsaanbod
- Standaard lesmateriaal, maar aangepast
- Weinig continuïteit: personeelsverloop, fluctuerende uren
- Expertisebehoud is een knelpunt
- Nood aan netwerken rond onthaalonderwijs

Personeel: secundair onderwijs

- Zeer betrokken en gemotiveerde OKAN-teams
- 75 % Eigen materiaal en evaluatie, met aandacht voor taalvaardigheid, activerende didactiek, motivatie
- 75% goed contact met ouders
- Vervolgschoolcoaches: begeleiden +- 50 lln en ouders; veel beperkter in vervolgonderwijs
- Kerntaak vervolgschoolcoach:
 - voorbereiding doorstroom (o.a. snuffelstage),
 - ook wel: opvolging en ondersteuning van leerlingen na doorstroom
 - Uitdaging: Ondersteunen leerkrachten vervolgschool

Personeel: secundair onderwijs: knelpunten

- Hoge werkdruk
- Expertiseborging moeilijk: Groot verloop personeel, rotaties van functies
- Weinig afgestemde materialen en nascholing
 - Onderwerpen: NT2; meertaligheid, alfabetisering, differentiatie, breed evalueren, regelgeving, diversiteit, psychosociale begeleiding
 - Publiek: Ook voor vervolgschoolcoaches en nieuwe leerkrachten
- Knelpunt: psychosociale ondersteuning:
 - eigen professionaliteit versterken,
 - meer professionele in school;
 - betere samenwerking met hulpverleners
 - CLB als belangrijke partner, maar aanbod te beperkt, te weinig bekend met AN
- Expertise van onthaalleerkracht: ook nodig in regulier onderwijs

Aanbevelingen

Onthaalonderwijs = kwaliteitsvol onderwijs

- Competente leerkrachten
- Pedagogische en didactische aanpak > actuele inzichten en principes
- Vertrouwen in talenten & competenties van de leerlingen
- Constructieve en gelijkwaardige samenwerking met ouders

⇒ Aanbevelingen geformuleerd vanuit een duidelijke **visie** op kwaliteitsvol onthaalonderwijs

Visie op kwaliteitsvol onthaalonderwijs

- Recente wetenschappelijk inzichten mbt taalleren
 - Individuele processen, grillige patronen
 - Langdurige processen
 - Belang van herhaalde oefening (vlotheid en vertrouwen in taalgebruik)
 - Oefening in authentieke contexten
 - Actief en cumulatief proces, belang van praktijk & feedback

Visie op kwaliteitsvol onthaalonderwijs

⇒ Tweeledige doelstelling van onthaalonderwijs (taalleren en participatie) moeten **gelijktijdig** gerealiseerd worden!

- Bevinding van dit onderzoek: gelijktijdigheid wordt slechts in **beperkte mate** gerealiseerd in het Vlaamse onthaalonderwijs
 - Nadruk op formele taalverwerving
 - Weinig authentieke contexten
 - Beperkte interactie tussen AN en IIn regulier onderwijs

⇒ Doelstelling van het onthaalonderwijs worden onvoldoende gerealiseerd

⇒ Taalverwervingsprocessen verlopen niet optimaal

Centrale beleidsaanbeveling

Het onthaalonderwijs BaO en SO:

⇒ Georganiseerd vanuit een geïntegreerd, inclusief perspectief.

⇒ Niet aanvullend (BaO) of volledig apart (SO) aanbod van beperkte duur (één jaar)

⇒ MAAR als een **onthaaltraject** gedurende de gehele schoolloopbaan

- Geconcretiseerd in set van 7 aanbevelingen

Aanbeveling 1

⇒ Het onthaalonderwijs wordt georganiseerd vanuit een **geïntegreerd perspectief** op beleids- en schoolniveau

- Geëxpliciteerd en geïntegreerd onderdeel van schoolbeleid (o.m. taal- & diversiteitsbeleid)
- Gericht op verhoogde integratie in het reguliere onderwijs via flexibele trajecten
- Voldoende rekening houdend met eigenheid van de doelgroep (o.m. diversiteit van de doelgroep & voortdurende instroom)

Aanbeveling 2

⇒ Het onthaalbeleid in het BaO wordt uitgewerkt als een integraal onderdeel van het schoolbeleid

- Onthaalbeleid in het BaO = zo geïntegreerd mogelijk
 - Veilig klasklimaat, zelfontplooiing, aangaan sociale contacten
 - Samenwerking onthaalleerkrachten & reguliere leerkrachten
 - Bepaalde fases (zeker beginfase): intensieve taalinput via pull-out klassen, maar met terugkoppeling vooraf en nadien in de reguliere klas

Aanbeveling 3

⇒ **AN worden sneller en meer gefaseerd geïntegreerd in reguliere klassen in het SO**

- Snellere en gefaseerde integratie in regulier onderwijs
- Drie fases:
 - Taalbad, beperkt in tijd
 - Semi-geïntegreerde fase, eveneens beperkt in tijd
 - Volledige integratie in secundair onderwijs, maar met aanhoudende ondersteuning (op basis van individuele noden, maatwerk)
- Vraagt visie-ontwikkeling & -vernieuwing
- Professionalisering van onthaal- & reguliere leerkrachten
- Samenwerking schooloverstijgend (bv. Scholengemeenschap)
- Vervolgcoaching op niveau van de individuele leerling (begeleiding doorheen traject)

Aanbeveling 4

⇒ Psychosociale ondersteuning wordt structureel voorzien in het onthaaltraject in BaO en SO

- Kwaliteitsvolle psychosociale begeleiding van de AN:
 - Professionalisering van de onthaalteams
 - Professionalisering van de CLB
 - Uitbouw van een zorgnetwerk rond de school
 - Structureel voorzien van preventieve en welzijnsbevorderende acties

Aanbeveling 5 (1)

⇒ Onthaalteams en reguliere teams worden intensief en duurzaam geprofessionaliseerd in tweedetaalverwerving, meertaligheid en diversiteit in BaO en SO

- Speerpunten voor doorgedreven professionaliseringsbeleid
 - Aanscherpen van pedagogische vereisten voor onthaalleerkrachten
 - Vermijden van turn-over (opleiding, in-service training, werkzekerheid)
 - Verhoogde aandacht voor onthaalonderwijs in initiële lerarenopleiding

Aanbeveling 5 (2)

- School overstijgende leergemeenschappen (bv. Scholengemeenschap)
 - Kritische reflectie & externe toetsing van kwaliteit
- Overheid voorziet ruimte (in de opdracht) en middelen (faciliterende maatregelen)
- Professionalisering van onthaalleerkrachten & reguliere leerkrachten
- Andere invulling van taak vervolgschoolcoaching
 - Ondersteuning van reguliere leerkrachten (nu vervolgschoolcoaches) wordt gesitueerd op niveau van de leergemeenschappen
 - Vervolgcoaching wordt gesitueerd op niveau van de individuele leerling (begeleiding doorheen traject)

Aanbeveling 6

⇒ **Het onthaalonderwijs wordt versterkt door samenwerking en lokale inbedding**

- Een efficiënt en kwaliteitsvol onthaalonderwijs heeft nood aan samenwerking binnen & buiten onderwijsveld
 - Samenwerking tussen onthaalleerkrachten en reguliere leerkrachten
 - Professionele leergemeenschappen school overstijgend
 - Organisatie van onthaaltraject SO school overstijgend
 - Uitbouwen van zorgnetwerk rond de school
 - Samenwerking met ouders (en voogden)
 - Samenwerking met ruimere schoolomgeving via brede scholen

Aanbeveling 7

⇒ **Proeftuinen onthaalonderwijs worden georganiseerd in BaO en SO**

- Concretisering en operationalisering van de geformuleerde aanbevelingen
 - Met betrokken actoren en beleidsdomeinen (onderwijs, welzijn, inburgering, vrije tijd, jeugd & sport, opvanginitiatieven)
 - Wetenschappelijke opvolging en evaluatie
- Vervolgonderzoek
 - Gericht onderzoek naar klaspraktijken
 - Systematisch onderzoek naar zittenblijven in de context van onthaalonderwijs
 - Meer gedetailleerd onderzoek naar inzet van middelen (bv. verwevenheid reguliere middelen, bijkomende middelen onthaalonderwijs en andere middelen)